

по-третє, для визначення ролі інтертекстових елементів у моделюванні тексту і дискурсу.

Література

1. Бондарко А. В. Функциональная грамматика / А. В. Бондарко. – Л. : Наука, 1984. – 136 с.
2. Дядечко Л. П. “Крылатый слова звук”, или Русская эптология : учеб. пособ. / Л. П. Дядечко. – К. : ООО “Изд. дом Аванпост”, 2007. – 336 с.
3. Крикманн А. А. Опыт объяснения механизмов пословицы / А. А. Крикманн // Паремнологические исследования. – М. : [б. и.], 1984. – С. 82–104.
4. Пермяков Г. Л. От поговорки до сказки : заметки по общей теории клише / Г. Л. Пермяков. – М. : Наука, 1970. – 240 с.
5. Приймачок О. Модальна метафора в українських пареміях / О. Приймачок // Вісн. Львів. ун-ту : сер. філол. – Л., 2004. – Вип. 34. – Ч. 1. – С. 239–244.

УДК 809.1

Вікторія Приходько

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНА ВЗАЄМОДІЯ ОРИГІНАЛУ ТА ПЕРЕКЛАДУ

У статті розглядається інтертекстуальна взаємодія оригіналу та перекладу на матеріалі повісті М. Гоголя “Тарас Бульба” та її англomовних інтерпретацій. Досліджуються способи перекладу інтертекстуальних одиниць.

Ключові слова: інтертекстуальність, інтерпретація, переклад, реалія, фразеологізм.

Приходько Виктория. Интертекстуальное взаимодействие оригинала и перевода. В статье рассматривается интертекстуальное взаимодействие оригинала и перевода на материале повести Н. Гоголя “Тарас Бульба” и ее англоязычных интерпретаций. Исследуются способы перевода интертекстуальных единиц.

Ключевые слова: интертекстуальность, интерпретация, перевод, реалія, фразеологизм.

Prykhod'ko Viktoriya. Intertextual Interaction Between Original and Translation. Intertextual interaction between original and translation on the material of M. Gogol's tale “Taras Bulba” and its English interpretations is analysed. Ways of translation of intertextual units are investigated.

Key words: intertextuality, interpretation, translation, realia, idiom.

Постановка наукової проблеми та її значення. Інтертекстуальність художнього тексту набула сьогодні статусу теоретичної проблеми і досліджується одночасно в рамках різних напрямів: літературознавства, перекладознавства, мовознавства, лінгвістики, герменевтики та ін. Інтертекстуальність – це поняття, яке є ознакою того способу, яким текст прочитує історію літератури і вписується в неї. Науковців цікавить проблема взаємодії “чужого” і “свого” слова та художнє втілення “чужого як свого” (М. Бахтін, Ю. Лотман, І. Арнольд та ін.), використання поетики того чи іншого твору у відкритому або завуальованому вигляді, перекодування поетики чужого твору у власних художніх цілях (Л. Бублейник, І. Попова). Інтертекстуальність передбачає не просте наслідування чи копіювання “чужих” текстів, а “творчий діалог”, не повторення попереднього, а розвиток нового тексту. Тому проблема інтертекстуальності міцно пов’язана із проблемою інтерпретації тексту: “чужий” текст повинен виглядати як “свій”, приховати “чужість”, видавати себе за власне авторський. Інтерпретатор неминуче включає свій досвід у сприйняття (рецепцію) тексту, пропускає його крізь власний психологічний та емоційний світ, власний тезаурус.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Дослідження інтертекстуальності як проблеми художнього перекладу до цього часу залишається практично відкритим, незважаючи на ґрунтовне вивчення цього явища в літературознавстві. Праці перекладознавчого характеру або мають загальнотеоретичний характер (П. Тороп, Г. Денисова), або містять окремі спостереження про відтворення інтертекстуальності в перекладі в рамках концепції “очуження” / “одомашнення” (І. Ключанов, М. Гаспаров, А. Попович, У. Еко, Л. Венуті та ін.).

Слід зауважити, що при досить широкому вивченні в сучасній науці явища інтертекстуальності його розуміння зводиться лише до взаємодії текстів різних авторів (текст у тексті) та взаємозв’язку різних творів одного автора (дослідження М. Гаспарова, де розглядаються “мовні” інтертексти у творах О. Пушкіна [2]). Вважаємо за необхідне розширити рамки тлумачення цього терміна, додавши до нього ще й різні інтерпретації одного твору, до того ж іншомовні, адже, як зазначає Л. Коломієць: “Перекладацька творчість є інтертекстуальною за своєю глибинною сутністю: <...> сам текст перекладу за своєю

природою є інтертекстом, незалежно від перекладацької методології” [4, 182].

Відомо, що до основних прийомів інтертекстуальності належать цитати (у тому числі й фольклорні), алюзії, ремінісценції, символіка тощо. Однак слова-реалії, які є важливими компонентами соціально-історичного й національно-культурного дискурсу, чомусь у цей перелік науковцями не включені. Вважаємо за доцільне внести реалії у список інтертекстуальних одиниць і розглядати їх як такі, що належать до *чужих слів чужого тексту*.

Метою цієї розвідки є відтворення картини інтертекстуальної взаємодії оригіналу та перекладу на матеріалі повісті М. Гоголя “Тарас Бульба” та її англійських інтерпретацій, здійснених І. Хепгуд [7] та О. Горчаковим [6].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Серед реалій, що зустрічаються в повісті М. Гоголя “Тарас Бульба”, можна виділити реалії-антропоніми, побутові, військові, історичні реалії.

Для інтерпретації реалій-антропонімів обидва перекладачі успішно застосували транскрипцію (транслітерацію), завдяки чому вдалося зберегти їхню національну специфіку.

Гоголь	Хепгуд	Горчаков
<i>Тарас Бульба</i>	<i>Taras Bulba</i>	<i>Taras Bulba</i>
<i>Остан</i>	<i>Ostap</i>	<i>Ostap</i>
<i>Андрій</i>	<i>Andrii</i>	<i>Andrej</i>
<i>Печерица</i>	<i>Pecheritza</i>	<i>Pecheritsa</i>
<i>Козолуп</i>	<i>Kozolup</i>	<i>Kozolup</i>
<i>Долото</i>	<i>Doloto</i>	<i>Doloto</i>
<i>Кирдяга</i>	<i>Kirdyaga</i>	<i>Kirdyaga</i>
<i>Густый</i>	<i>Gustyi</i>	<i>Gusty</i>
<i>Ремень</i>	<i>Remen</i>	<i>Remen</i>
<i>Касьян</i>	<i>Kasyan</i>	<i>Kasyan</i>
<i>Бородавка</i>	<i>Borodavka</i>	<i>Borodavka</i>
<i>Колопер</i>	<i>Koloper</i>	<i>Kolopyor</i>
<i>Пидсышок</i>	<i>Pidsytok</i>	<i>Pidsishok</i>
<i>Кукубенко</i>	<i>Kukubenko</i>	<i>Kukubenko</i>
<i>Шило</i>	<i>Shilo</i>	<i>Shilo</i>
<i>Бородатый</i>	<i>Borodaty</i>	<i>Borodaty</i>

Зазначимо, що О. Горчаков транскрибує ім'я *Андрій* не так, як воно звучить у М. Гоголя, тобто по-українськи, а в російському ва-

ріанті – *Андрей*, що можна прийняти за перекладацьку неточність. Не зовсім точно транскрибують обидва перекладачі й кличку *Пидсышок* – *Pidsyshok* (транскр. автора. – *П. В.*). В І. Хепгуд вона звучить як *Пидсыток*, а в О. Горчакова – *Пидсишок*. Зауважимо, що топоніми *Запорожське* та *Царьград* в обох перекладах також транскрибуються, однак І. Хепгуд слушно доповнює транскрипцію роз'ясненнями: *Zaporozhe – the Kazak country beyond (za) the Rapids (porozhe) of the Dnyeper* [7, 36]: *Tzargrad – the sole Russian word for Constantinople, as Petrograd has always been the genuine Russian. Form for (St.) Petersburg* [7, 75].

При передачі побутових та військових реалій перекладачі послуговуються різними методами: транскрипція та комбінована реномінація (транскрипція доповнена примітками та поясненнями) у перекладі І. Хепгуд та контекстуальний переклад, гіперонімічне перейменування і транскрипція – в О. Горчакова.

Гоголь	Хепгуд	Горчаков
<i>Свитка</i>	<i>Svitkas (a half-long upper garment of cloth, used by the South Russians)</i>	<i>Coats</i>
<i>Сотник</i>	<i>Sotniks (Lieutenant in the rest of the army)</i>	<i>Sotniks</i>
<i>Есаул</i>	<i>Yesaul (Captain of Kazaks)</i>	<i>Captain, yesaul</i>
<i>Сечь</i>	<i>Syech (The headquarters of the Zaporozhian Kazaks)</i>	<i>Setch</i>
<i>Курень</i>	<i>Kuren (enormous wooden sheds or barracks, each inhabited by a troop or kuren), districts</i>	<i>Kuren</i>
<i>Гетьман</i>	<i>Hetman</i>	<i>Hetman</i>
<i>Пуд</i>	<i>Pud (a pud is about forty pounds)</i>	<i>Tremendous weight (контекстуальний переклад)</i>
<i>Бурса</i>	<i>Bursary (a student who receives a stipend for his support – a free student. Still called bursar in Scotland; at Cambridge University, sizar; at Oxford, servitor)</i>	<i>Collegians (гіперонімічне перейменування)</i>
<i>Бублики</i>	<i>Greasy cracknels (гіперонімічне перейменування)</i>	<i>Bublik</i>
<i>Верста</i>	<i>Verst (a verst is two-thirds of a mile)</i>	<i>Verst</i>
<i>Аршин</i>	<i>Arshin (an arshin is twenty-eight inches)</i>	<i>Full foot (гіперонімічне перейменування)</i>

Гоголь	Хепгуд	Горчаков
Гопак	<i>Hopak</i>	<i>Gopak</i>
Трепак	<i>Trepak</i>	<i>Trepak</i>
Батько	<i>Batko (Father)</i>	<i>Batko (Father)</i>
Кошевой	<i>Koshevoi (the chief over all the commanders)</i>	<i>Koshevoi</i>
Бандура	<i>Bandura</i>	<i>Bandura</i>
Балалайка	<i>Balalaika (the ordinary balalaika is triangular)</i>	<i>Balalaika</i>
Ляхи	<i>Lyakhs (Lyakh is an abbreviated form of Polyakh, Pole)</i>	<i>Poles (контекстуальний переклад)</i>
Архимандрит	<i>Archimandrite (Abbot. Education was in hands of the monasteries of that day in Kiev)</i>	<i>Archimandrite</i>

Як бачимо, комбінована реномінація, а також контекстуальний переклад дають змогу зберегти в перекладі національну своєрідність оригіналу й при цьому зробити реалії зрозумілими інонаціональному реципієнту.

Гіперонімічне перейменування – заміна видового поняття мови оригіналу родовим мови перекладу, як правило, призводить до нівелювання етнічної специфіки тексту-оригіналу, однак саме цей метод найуживаніший у досліджуваних перекладах. Слід зауважити, що І. Хепгуд знову досить широко застосовує пояснення лакун (дескриптивну перифразу) у зносках задля полегшення сприйняття чужої культури англомовному читачеві.

Гоголь	Хепгуд	Горчаков
Серебряная риза	<i>Garment (the golden or silver decoration, applied to the painted holy pictures, in the form of a garment which leaves the face, hands and feet of the Saint visible. It is a great favor – as well as a sign of zeal – to be permitted to furnish such decoration for the Holy Ikona)</i>	<i>Silver frame</i>
Святая Пасха	<i>Holy paskha (the special Easter dish, made chiefly of curds) (комбінована реномінація)</i>	<i>Holy Easter-bread</i>
Горилка	<i>Brandy</i>	<i>Vodka</i>
Кулиш	<i>Buckwheat groats</i>	<i>Culish (транскрипція)</i>
Чуб	<i>Scalp-lock</i>	<i>Scalp-lock</i>

Особливої уваги заслуговує інтерпретація історичної реалії *унія*. Обидва перекладачі ефективно використали різні способи компен-

сації лакуни: І. Хепгуд – гіперонімічне перейменування, а О. Горчаков – дескриптивну перифразу.

Хепгуд	Горчаков
<i>Union (the projected union between Poland and Lithuania, to include also Little Russia: effected in 1569, at Liublin)</i>	<i>Union of the Greek Church with Popery</i>

До інтертекстуальних одиниць належать і фразеологічні звороти, які вже самі по собі є “текстами в тексті”, а тому їх можна розглядати як “чужий” текст. Іншомовна інтерпретація ідіом як національно-культурного компонента тексту породжує багато проблем: перекладачеві потрібно не лише перенести фразеологізм на чужомовний ґрунт, а й дати йому авторське тлумачення, пропустити крізь призму власного сприйняття, зрештою, збагатити першотвір своїм баченням, своїм уявленням про відображувану епоху та чужу культуру.

У повісті М. Гоголя “Тарас Бульба” найбільшу частку складають літературні ідіоми та незначну – їх авторські переробки. І. Хепгуд та О. Горчаков застосовують різні способи для інтерпретації цих фразеологічних зворотів: від пошуку функціонального аналога в культурі реципієнта до дослівного відтворення лексичного матеріалу, що зовсім не зменшує експресивності фразеологізмів у перекладі, зате вказує на їх приналежність до іншого (чужого) культурного простору.

М. Гоголь	Словник	І. Хепгуд	О. Горчаков	Словник
1. “Потупив глаза в землю” [1, 13].	1. “Потупити очі в землю” [5, 551].	1. “With their eyes fixed upon the earth” [7, 33].	1. “With their eyes fixed on the ground” [6, 7].	1. –
2. “Никому не спускай!” [1, 14].	2. “Не даь спуску” [3, 583].	2. “Don’t you knuckle under to any one” [7, 35].	2. “Give quarter to none!” [6, 8].	2. “Give no quarter” [3, 583].
3. “И придет же в голову!” [1, 14].	3. “Приходить в голову” [3, 132].	3. –	3. –	3. “Cross smb. ’s mind”; “Occur to smb.” [3, 132].
4. “Плевать на все это!” [1, 15].	4. “Плевать хотел” [3, 433].	4. “I spit upon it all” [7, 36].	4. “I spit upon it all” [6, 9].	4. “One is ready to spit at smth.” [3, 433].
5. “Какого дьявола...” [1, 18].	5. “Какого черта” [3, 672].	5. “Why the devil...” [7, 41].	5. “What the devil” [6, 12].	5. “Why the hell, devil” [3, 672].

М. Гоголь	Словник	І. Хепгуд	О. Горчаков	Словник
6. “Вся превратилась в одно зрение” [1, 22] (перероблено).	6. “Превратиться в слух” [3, 566].	6. “She merged herself wholly in that gaze” [7, 48].	6. “All her being turned into sight” [6, 16].	6. “Be all ears” [3, 566].
7. “Чтобы и духу их не было на свете!” [1, 25].	7. “Чтобы и духу не было” [3, 201].	7. “Their breath be no longer in the world” [7, 51].	7. “Leave no trace on earth!” [6, 18–19].	7. “Get off with you” [3, 201].
8. “Она смеялась от всей души” [1, 32].	8. “От (всей) души” [3, 206].	8. “She was laughing heartily” [7, 63].	8. “She was laughing with all her heart” [6, 23].	8. “Wholeheartedly”; “with all one’s heart” [3, 206].
9. “Бурсак стоял, потупив глаза” [1, 32].	9. “Потупи-ти очі в землю” [3, 551].	9. “With downcast eyes” [7, 64].	9. “With downcast eyes” [6, 24].	9. –
10. “Покамест быстрые ноги не спасли его” (перероблено) [1, 33].	10. “Унести ноги” [3, 383].	10. “Until his swift legs rescued him” [7, 65].	10. “Until his swift legs took him to safety” [6, 25].	10. “Take to one’s heels”; “flee to safety” [3, 383].
11. “Бабы не доведут тебя к добру” [1, 62].	11. “До добра не доведет” [3, 182].	11. “Women will lead you to no good” [7, 132].	11. “Women will lead you to no good” [6, 62].	11. “It will lead to no good” [3, 182].

Висновки. Отже, завдяки своєму національно-культурному контексту реалії та фразеологічні вирази є структурними елементами категорії інтертекстуальності. Таким чином, текст перекладу є полем інтертекстуальної взаємодії, яка включає інтертекстуальне середовище тексту-оригіналу (реалії, фразеологізми тощо) й інтертекстуальне середовище перекладача, що містить інтертекст власної культури, епохи та творчості, у контексті якої і знаходиться перекладений твір.

Література

1. Гоголь Н. В. Тарас Бульба / Н. В. Гоголь // Собр. соч. : в 7-ми т. – М. : Гослитиздат, 1966. – Т. 2. – 285 с.
2. Гаспаров М. Л. Литературный интертекст и языковой интекст / М. Л. Гаспаров // Семиотика и информатика : сб. науч. ст. – Вып. 38. – М. : [б. и.], 2002. – С. 5–15.
3. Квеселевич Д. И. Русско-английский фразеологический словарь / Д. И. Квеселевич. – М. : Рус. яз., 2001. – 705 с.

4. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу / Л. В. Коломієць. – К. : ВПЦ “Київ. ун-т”, 2004. – 522 с.
5. Словник фразеологізмів української мови. – К. : Наук. думка, 2003. – 1104 с.
6. Gogol N. Taras Bulba / N. Gogol ; translated from the Russian by O. A. Gorchakov. – Moscow : Foreign Languages Publishing House, 1955. – 146 с.
7. Gogol Nicolai V. Taras Bulba. A Tale of the Cossacks / Nicolai V. Gogol ; translated from the Russian by Isabel G. Hargood. – New York : Alfred A. Knopf, 1931. – 284 p.

УДК 82.091

Тетяна Романко

МІФОЛОГІЧНИЙ ІНТЕРТЕКСТ У РОМАНАХ Л. ДЕРЕША “КУЛЬТ” І М. НАГАЧА “ЛЕЛЕКА І ЛЬОЛЯ”

У статті проаналізовано універсальність міфу і використання його як методології для інтертекстуального аналізу романів Л. Дереша “Культ” та М. Нагача “Лелека і Льоля”. Висвітлено авторську трансформацію міфологічного сюжетно-образного матеріалу в прозі сучасних українського й польського письменників.

Ключові слова: міф, універсальна опозиція, часо-просторові орієнтири, авторська інтерпретація, художній текст.

Романко Татьяна. Мифологический интертекст в романах Л. Дереша “Культ” и М. Нагача “Аист и Леля”. В статье рассматривается универсальность мифа и использование его в качестве методологии для интертекстуального анализа романов Л. Дереша “Культ” и М. Нагача “Аист и Леля”. Освещается авторская трансформация мифологического сюжетно-образного материала в прозе современных украинского и польского писателей.

Ключевые слова: миф, универсальная опозиция, временно-пространственные ориентиры, авторская интерпретация, художественный текст.

Romanko Tetyana. Mythological Intertext in the Novels by L. Deresh “Cult” and M. Nahacz “The Stork and Lola”. In the article the universal character of myth and its application as a methodology for intertextual analysis of the novels by L. Deresh “Cult” and M. Nahacz “The Stork and Lola” are examined. Author’s transformations of mythological plot and images in the prose of contemporary Ukrainian and Polish writers are explained.

Key words: myth, universal opposition, time and space reference points, author’s interpretation, artistic text.